

TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİ VE 18 EKİM 1925 TARİHLİ DOSTLUK ANDLAŞMASI

Prof. Dr. HAMZA EROĞLU

18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Andlaşması, Türk-Bulgar ilişkilerinin mihenk taşıdır. Her türlü siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkiler, karşılıklı iyi ilişkilerin sağlanması ile mümkün olur. Dostluk andlaşmaları devletlerin karşılıklı ilişkilerini düzenler.

Biz burada Türkiye ile Bulgaristan arasındaki bağların temel dayanağını teşkil eden Dostluk Andlaşmasını inceliyerek ve yorumluyarak Bulgaristan'ın hem yükümlülüğünü hem de sorumluluğunu ortaya koymaya çalışacağız.

18 Ekim 1925 Tarihli Dostluk Andlaşması, Türk-Bulgar ilişkilerine yeni bir yön vermekte, ekonomik, sosyal, kültürel ve hukukî bağları daha sonra aktedilen andlaşmalarla daha da güçlendirmektedir. Dostluk Andlaşması ve ona bağlı Genel Protokol, Bulgaristan'da yerleşmiş Türklerin azınlık olarak haklarını korumakta ve garanti altına almaktadır.

Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde olduğu kadar, uyuşmazlıkların çözümlenmesinde de Dostluk Andlaşması ve bağlı Genel Protokol, uygulanması ve yorumu ile bizlere ışık tutmaktadır.

Öncelikle Dostluk Andlaşması ve sonra Genel Protokol'un hükümlerinin incelenmesi ve açıklanması Türk-Bulgar uyuşmazlığına bakış açımızı belirliyecektir.

Bulgaristan, Bulgaristan'da yaşayan, orada mukim (yerleşmiş) Türkler'e Milletlerarası Hukukun (Devletler Umumî Hukukunun) tanıdığı azınlık hakkını tanımamaktadır. Yalnız azınlık hakkını tanımamak değil, bu hakkı toptan reddettiği gibi, inkâr ettiği gibi, insan haysiyetine yaraşır şekilde yaşamak hakkından da Bulgaristan'da yaşayan Türk insanını mahrum bırakmaktadır.

Bulgaristan Türkiye ile akteddiği andlaşmalarla da yüklenmiş olduğu yükümlülükleri yerine getirmemektedir. Bulgaristan'ın yalnız azınlık haklarının değil genel olarak Milletlerarası Hukuk kurallarını da ihlâl

ettiğini, 18 Ekim 1925 Tarihli Dostluk Andlaşmasının hükümleri açıkça göstermektedir.

I— 18 Ekim 1925 Tarihli Dostluk Andlaşmasının İçeriği

Türkiye ile Bulgaristan, aralarındaki dostluk bağlarını kurmak ve güçlendirmek amacı ile 18 Ekim 1925 tarihinde bir Dostluk Andlaşması aktetmişlerdi.

Andlaşma ile kurulan bu dostluk, Andlaşmanın 1 inci maddesine göre, bozulmaz bir dostluktur; içten, samimî ve sonsuz bir dostluktur.

Âkit taraflar, Andlaşmanın 2 inci maddesinde “diplomasi (siyasî) ilişkilerini Devletler Hukuku kurallarına (esaslarına) uygun biçimde kurmak hususunda da anlaşmışlardır” denilmektedir. Bu hüküm iki tarafın siyasî ilişkilerinde Devletler Hukuku kurallarına uymayı gerekli kılmaktadır. Bu hususta şüphe ve tereddüte mahal olmadığı açıkça görülmektedir. Çünkü Andlaşmada kullanılan deyim, “Siyasî münasebeti Hukuku Düvel (Devletler Hukuku) esaslarına tevfikan tesis hususunda ittifak etmişlerdir” şeklindedir. İttifak sözcüğü, tam anlaşmayı ifade eder. Daha açıkça bu hüküm taraflara kuvvet kullanmayı ve kuvvet tehdidine müracaatı yasakladığı gibi, karşılıklı görüşme ve anlaşma yoluna da açık kapı tutmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanda da işbirliğini dolaylı olarak öngörmektedir. Gelişen Devletler Umumî Hukukunun hükümleri de dikkate alınacak olunursa, 2 inci maddenin bu hükmü bu gün için daha çok değer ifade etmektedir.

Andlaşmanın 2 inci maddesinin ikinci fıkrası da, “her iki tarafın siyasî temsilcilerinin mütekabiliyet (karşılıklı olma) şartıyla diğerinin arazisinde Devletler Umumî Hukuku esaslarına göre muameleye mazhar olmaları kabul edilmiştir” denilerek karşılıklı kuralını getirmektedir. Bu hüküm 1925 yılında teamüli bir hukuk kuralını teyitten başka bir şey değildir. Ancak birinci fıkra genel bir kural koymaktadır. İkinci fıkra da bu hüküm olmasa da, birinci fıkranın açık ve belirli hükmü tarafları buna uymaya mecbur bırakmaktadır.

Özetle belirtmek gerekirse, Andlaşmanın 2 inci maddesinin gerek birinci gerek ikinci fıkrasının hükmü, Türk-Bulgar ilişkilerinde Devletler Hukuku kurallarına uymanın zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Andlaşmanın 3 üncü maddesi, Dostluk Andlaşmasının gereği ilişkileri geliştirmek amacı ile Ticaret Sözleşmesi, İkamet Sözleşmesi ve Hakem Andlaşması akdini öngörmektedir. İkamet Sözleşmesi, Dostluk Andlaşması

ile aynı tarihte imzalanmıştır. Diğer Andlaşmalar ise daha sonra imzalanmıştır.

Andlaşmanın 4 üncü maddesi usulle ilgili bulunmakta ve onaylanma ve yürürlük formalitesini öngörmektedir.

Andlaşmanın 5 inci maddesi Andlaşmaya bağlı Protokol'un Andlaşmanın ayrılmaz bir parçasını (mütemmim cüz'ünü) oluşturduğunu ifade etmektedir.

5 inci maddenin bu hükmü, Türk-Bulgar dostluğunu sadece Dostluk Andlaşması hükümleri ile onun çerçevesinde değil Andlaşmanın ayrılmaz bir parçası olan Genel Protokol'la da aynı derece bağlı olduğunu göstermektedir. Başka bir anlatımla belirtmek gerekirse, Dostluk Andlaşması hükümleri bir kül, bir bütün olarak ele alınmaktadır.

Andlaşmada süre ile ilgili hükümler mevcut değildir. Daimî ve devamlı bir dostluk söz konusu olduğundan, dostluğun süre ile sınırlanması söz konusu olmamaktadır. Halbuki aynı gün imzalanan İkamet Sözleşmesi ise 4 yıllık bir süre ile bağlı bulunmakta, feshedilmedikçe de yürürlüğü devam etmektedir. Dostluk Andlaşmasının süresiz olması, O'nun hükümlerinin muhtevasının özelliğinden ileri gelmektedir.

Dostluk Andlaşmaları genellikle Devletlerin karşılıklı ilişkilerine olumlu yön verir. Özellikle komşu devletler arasında iyi bir dostane ilişkilerin gelişmesine imkân hazırlar. Genellikle Dostluk Andlaşmalarında barış ve içten dostluk ve samimi ilişkiler aranır. Bugün iki taraflı dostluk andlaşmaları ile sağlanan barış ve güvenlik yerini milletlerarası barış ve güvenliğe bırakmıştır. Ancak iki taraflı dostluk andlaşmalarının milletlerarası barışa katkıda bulunması ve onu desteklemesi, dostluk andlaşmalarının değerinin bugünde saklı tutulduğunu göstermektedir. Dostluk andlaşmaları çok def'a iki taraflı siyasî ilişkilerin başlangıç noktasını teşkil eder. Dostluk andlaşmasının akdi ile siyasî ilişkiler güvenli bir tabana oturmaktadır. Türk-Bulgar ilişkileri de öncelikle 18 Ekim 1925 tarihli Dostluk Andlaşması tabanına oturmaktadır.

Dostluk Andlaşmasına bağlı protokol, 8 paragraf halinde çeşitli meseleleri (sorunları) ele almakta ve çözüme bağlamaktadır. En önemli konulardan biri de Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumudur. Protokol'a göre, Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıklar, Neuilly Barış Andlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden yararlanacaklardır.

Bu hüküm, Dostluk Andlaşmasının ayrılmaz bir parçasını teşkil eden ek protokol'da öngörülmektedir. Bulgaristan'da yaşayan Müslüman (Türk)

azınlığın hukukî durumunun Dostluk Andlaşmasında yer alması, onun ayrılmaz bir parçasını teşkil etmesi, Müslüman (Türk) azınlığına tanınan haklara saygılı olmanın, sadece bir yükümlülük değil, aynı zamanda, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin mihenk taşı oluşturmuş olmasındandır. Başka bir ifade ile Türkiye ile Bulgaristan arasında dostluk, barış, iyi ve samimî ilişkiler, Bulgaristan'ın Müslüman (Türk) azınlığına göstereceği muameleye bağlı kalacaktır. Konuyu bir diğer açıdan da ele alırsak, azınlık sorununun, daimî ve devamlı bir statü içinde ele alındığını yani Dostluk Andlaşmasının bizatihi kendi içinde yer aldığını öngörmektedir.

Dostluk Andlaşmasına Ek Protokol'un A paragrafındaki hüküm ise şöyledir:

“İki Hükümet azınlıkların korunmasına ilişkin olarak, Neuilly Andlaşmasında (Bulgaristan ile Müttefiklerin 1919 Barış Andlaşması) yazılı hükümlerin tümünden Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıklarını ve Lozan Andlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden Türkiye'de oturan Bulgar azınlıklarını yararlandırmağı, karşılıklı olarak, yükümlenirler”¹.

Bu hükümle, Bulgaristan'da yaşayan Müslüman azınlığı Neuilly Barış Andlaşmasının öngördüğü azınlıkların korunması hükümlerine tâbi olmaktadır.

Bulgaristan, azınlıkların korunmasına ilişkin Neuilly Barış Andlaşmasının yazılı hükümlerinin tümünden Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıklarını yararlandırmayı, karşılıklı olarak yükümlenmektedir. Buna karşılık Türkiye ise Lozan Barış Andlaşmasının yazılı hükümlerinin tümünden Türkiye'de oturan Bulgar azınlıklarını yararlandırmayı yükümlenmektedir.

Söz konusu paragrafta yer alan Müslüman azınlıklardan esas maksat, Türklerdir. Ancak Andlaşma hükmünü biraz daha dikkatli yorumlayacak olursak; Müslüman azınlığa, Türk olmayan Müslümanlar da girmektedir. Bu hükmün mevcudiyeti, Bulgarlar'ın daha sonra, gayri ciddî bir şekilde ele aldıkları asıllarının Türk olmadığını iddia ettikleri Müslüman Pomakları da içine almaktadır. Öyleyse bu hükmeye göre, Pomaklar'ın Türk olmaları dışında sadece Müslüman olmaları onların azınlık haklarından yararlanmalarını gerekli kılmaktadır. Bu durum, Pomaklar hakkında haklı iddialarımızın hukukî dayanağını ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Ek Protokol da yer alan “Müslüman” deyimini, bütün

¹ Türk Kültürü, Sayı 264, Nisan 1985, S. 285.

Müslüman dünyasını da ilgilendirmekte; Bulgaristan'da oturan Müslüman azınlıkların korunması hususunda Türk Devleti'nin üstün çabalarını ifade etmektedir. Türkiye Müslümanlık adına Bulgaristan'da oturan Müslümanların himayesini üstlenmektedir. Bu durum bir bakımdan da İslâm âlemine hizmet etmek demektir.

Aynı gün imza edilen İkâmet Sözleşmesi ise 2 inci maddesinde, "İki âkit taraf, Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye Bulgarlarının ihtiyarî göçlerine herhangi bir engel çıkarmıyacaklarını kabul ederler" denilerek, Bulgaristan'da mukim (yerleşik) Müslümanlardan değil sadece Türklerden bahsedişî, ihtiyarî göçün münhasıran Bulgaristan Türklerine ait olduğunu göstermektedir. Halbuki Dostluk Andlaşmasına bağlı Protokol A'da, azınlık haklarının korunması söz konusu olduğunda Müslümanlardan bahsedilmektedir. Müslüman kelimesi bir anlam ifade etmek için andlaşmaya konulmuştur. Bu durumda soy-sop birliği bakımından Türk olan Gagavuzların bu Andlaşma hükmünün dışında kaldığı görülmektedir. Buna karşılık bütün Müslümanlar azınlık haklarından yararlanmaktadır.

Neuilly Barış Andlaşmasında azınlıkların korunmasına dair hükümler, Birinci Dünya Harbinden sonra aktedilen barış andlaşmalarında öngörülen genel statü niteliğinde hükümlerdir. Ankara Dostluk Andlaşmasının Ek Protokolü ile Neuilly Barış Andlaşmasına atf yapılmakla bu hükümler, Dostluk Andlaşmasının ayrılmaz bir cüz'ü, parçası olmuşlardır. Böylece Neuilly Barış Andlaşmasının azınlıklarla ilgili hükümleri, Neuilly Barış Andlaşmasının yürürlüğüne bağlı kalmaksızın Ankara Dostluk Andlaşmasının Hükümleri içinde sayılmaktadır.

Şimdi burada dikkatimiz çeken önemli konu, Dostluk Andlaşmasına bağlı ek Protokol'un "F" bendinde, Türkiye ile Bulgaristan arasında aktedilen 1913 Barış Andlaşmasının, iki Devlet arasında sınırı belirliyen bölümü dışında, diğer hükümlerin sona erdiği ve geçerliğinin kalmamış olduğunun açıkça beyanıdır.

1913 Barış Andlaşması, İkinci Balkan Harbi sonunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanmıştır. Bu Andlaşmada da azınlıkların korunması ile ilgili hükümler vardır. 1925 Dostluk Andlaşması ile ilgili düzenleme, 1913 Barış Andlaşması hükümlerine nazaran daha geniş ve diğer azınlıkların korunması ile ilgili Andlaşmalarda yer alan hükümlerle de paralellik arz etmektedir. Ayrıca Milletler Cemiyetinin de garantisini sağlamaktadır.

Türkiye'nin 1919 Neuilly Barış Andlaşmasına taraf olmadığı dikkate alınır, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin azınlık haklarından ikili

andlaşma düzeni içinde yararlanması, 1925 Türk-Bulgar Dostluk Andlaşmasının imzalanmasını zorunlu kılmıştır. Neuilly Barış Andlaşmasına yapılan atıfla Milletler Cemiyeti sisteminin kurduğu azınlık hakları ile ilgili hükümler, 1925 Dostluk Andlaşmasının ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Yukarıda da belirtildiği gibi 1925 Dostluk Andlaşması ile, iki Devlet arasındaki diplomasi ilişkileri, Devletler Hukuku kurallarına uygun biçimde kurmak konusunda anlaştıklarını ifade etmiş bulunmaktadır. Bu hükmün anlamı, Andlaşmanın âkidi iki devletin diplomasi ilişkilerini Devletler Hukuku kurallarına uygun şekilde düzenlemeleridir. Ayrıca ek protokolün "H" paragrafında, "İşbu Protokolün uygulanmasında çıkabilecek zorluklar Hükümetler arasında siyasal görüşmelere konu olacaktır" hükmü karşılıklı görüşme ile çözüm bulmayı da gerekli kılmaktadır.

Daha önce de açıklandığı üzere Dostluk Andlaşmasına bağlı Ek Protokol A da, azınlıkların korunması ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bulgaristan, bu hükümlerinde ışığı altında iki yönden yükümlülük altındadır. Öncelikle azınlıkların korunması konusunda muhteva itibariyle bağlıdır. Sonra da usul ve şekil yönünden de Neuilly Barış Andlaşmasının azınlıkların korunması ile ilgili hükümlerine bağlıdır. Bu hüküm en azından uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümünü öngörmektedir. Bu ise öncelikle, karşılıklı görüşme ve müzakereyi gerekli kılmaktadır. Bugün Bulgaristan, Dostluk Andlaşmasının bu temel hükmünü de ihlâl ederek görüşme ve müzakere yoluna dahi yanaşmamaktadır.

Neuilly Andlaşmasının ortadan kalkmış olmasına rağmen, 1925 Andlaşması, Neuilly Barış Andlaşmasının azınlıklarla ilgili bütün hükümlerini 1925 Andlaşmasının hükümleri olarak devam ettirmektedir.

En geniş şekilde azınlıklara tanınan bu haklar, bu günde Andlaşma yürürlükte bulunduğu için hüküm ifade etmektedir.

II — Dostluk Andlaşmasının Değerlendirilmesi ve Varılan Sonuç

1 — Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorununun tarihi geçmişi vardır. Konu, ilk defa 1878 tarihli Berlin Barış Andlaşmasında, daha sonra 1909 tarihli Bulgaristan'ın bağımsızlığını öngören Protokol'da, 1913 tarihli İstanbul Barış Andlaşması ve eki Müftülere Müteallik Mukavelenamede ve 1919 tarihli Neuilly Barış Andlaşmasında ele alınmıştır. Bu andlaşmalar Bulgaristan'da bir Türk-Müslüman azınlığın varlığını kabul etmiş bulunmaktadır. Bu Andlaşmalarda mevcut hükümlerle azınlık sorunu, mukavelevî, ahdi mahiyet arz etmekle beraber aynı zamanda milletlerarası

planda uygulamaları ile teamüli bir mahiyette arz etmektedir. Bugün teamüli hukuk Devletlerin azınlıkların haklarına riayetini gerekli ve zorunlu kılmaktadır. 18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Andlaşmasında Ek Protokol'da yer alan azınlık hakları ile ilgili hükümler, bir taraftan mukavelevî hukukun, diğer taraftan teamüli hukukun gelişmeleri ile ortaya çıkmış, karşılıklı anlayışla hazırlanmış statü niteliğinde, daimî ve devamlılık arz eden hükümlerdir. Statü niteliğini taşıyan bu hükümler, tek taraflı irade beyanı ile ortadan kaldırılamaz. Azınlık statüsünü öngören 18 Ekim 1925 tarihli Dostluk Andlaşmasının süre bakımından sınırlı olmaması yani süresiz olması, daimî bir mahiyet arz etmesi, feshi ile ilgili herhangi bir hükmün Andlaşmada yer almaması, azınlık hakları ile ilgili hükümlerin statü niteliğinde daimîlik ve devamlılık arz eden hükümler oluşunu teyit eden, tevsik eden en önemli delillerden biridir.

Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 54 üncü maddesinin hükümlerine göre, "bir andlaşmanın sona ermesi, ya andlaşmadaki hükümlere uygun olarak veya her zaman, bütün tarafların uygun bulmaları ile olabilir". Aynı sözleşmenin 56 ıncı maddesi ise "Andlaşmada fesih ile ve andlaşmadan çekilme ile ilgili bir hüküm yoksa andlaşma feshedilemez veya andlaşmadan çekilemez" hükmünü öngörmektedir.

1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk andlaşması iki taraflı bir andlaşmadır ve süresizdir. Ayrıca fesih ile ilgili herhangi bir hükme de yer vermiş değildir. Bu durumda Bulgaristan Dışişleri Bakan Yardımcısı İvan Ganev'in Dostluk Andlaşmasını hiçe sayan beyanı² ilmî gerçeklerle bağdaşmamaktadır.

2 — 18 Ekim 1925 tarihli Dostluk Andlaşmasında yer alan azınlıkla ilgili hükümler, statü niteliğini taşıdığından, daimîlik ve devamlılık arzettiğinden, iki taraflı andlaşma olmasına rağmen, harp dahi bunlara sona erdirici etki yapamaz. Bu tür anlaşmaların sona ermesi karşılıklı rıza beyanlarının uyumu ile olabilir.

İkinci Dünya Harbine kadar azınlıkların korunması mukavelevî hukukun olduğu kadar teamüli hukukunda konusu idi. Mukavelevî hukukun düzenlemediği hallerde dahi azınlık hakları varlığını korumakta idi. Mukavelevî hukuk, azınlık haklarına açıklık getirmekte, devletlerin yükümlülüklerini belirtmektedir. İkinci Dünya Harbinden sonra insan hakları içinde azınlık hakları, milletlerarası barış ve güvenliğin temelini teşkil etmektedir. Azınlık haklarına saygısızlık aynı zamanda insan haklarına saygısızlıktır. İnsan haklarının korunması konusu ise, milletlerarası

² Milliyet, 21 Ekim 1985.

barış ve güvenliğin korunması ile çok yakından ilgili bulunmaktadır. Bugün Bulgaristan, Türk azınlığına saygısızca davranmakla, Türk azınlığının haklarını hiçe saymakla, milletlerarası barış ve güvenliği de açıkca tehdit etmektedir.

3 — Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 26 ncı maddesi, “yürürlükte olan her andlaşma âkit tarafları bağlar ve âkit taraflar andlaşmayı iyi niyetle icra etmek zorundadır” hükmünü öngörmektedir. Birleşmiş Milletler Şartının 2 inci maddesinin 2 inci fıkrası da, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına üye Devletlerin yüklendiği yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerini öngörmektedir. İyi niyet, bir Devletler Umumi Hukuku kuralıdır. Devletler bu kurala uymak zorundadır. Bulgaristanda yürürlükte olan 1925 Dostluk Andlaşmasına uymak zorundadır. Ayrıca Andlaşmanın hükümlerini iyi niyetle yerine getirmekle de yükümlüdür. Ayrıca Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 27 inci maddesi, “âkit taraflardan herhangi birinin andlaşmanın icra edilmemesini, kendi iç hukukundaki kuralları ileri sürerek, mazeret beyan edemez” hükmüne yer vermektedir. Bu hüküm, iç hukuk kurallarının, Andlaşmanın uygulanmasına engel teşkil etmeyeceğini ifade etmektedir.

Şunu da açıkca belirtmek gerekir ki, andlaşma hükümlerine riâyet etmemek, andlaşmayı sona erdirecek tesir yapamaz.

4 — 18 Ekim 1925 tarihli Dostluk Andlaşması ve eki Protokol, Türk-Bulgar ilişkilerini düzenliyen temel andlaşmadır. Bu Andlaşma, Türk-Bulgar siyasî ilişkilerini düzenlemektedir; aynı zamanda diğer bütün mukavelevî düzenin de esasını, temelini teşkil etmektedir. Bu andlaşmaya riayetsizlik, Türk-Bulgar ilişkilerini bütünü ile sarsar. Bütün mukavelevî düzenin yürürlüğünü durdurur. 18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar Dostluk Andlaşmasını hiçe saymak, ihlâl etmek, siyasî ilişkilerin kesilmesi sonucuna kadar götürür. Çünkü ortada açıkca hukukun ihlâlî söz konusudur.

5 — Milletlerarası Hukukun en büyük talihsizliği, ihlâl edildiğinde, iç hukukta olduğu gibi, müeyyidelerinin açık, belirli ve etkili olmamış olmasıdır. Milletlerarası Hukukun müeyyidelerinin etkisiz oluşu, bu hukuk kolunun özelliğinden ileri gelmektedir. Ancak Milletlerarası Hukuk müeyyideden de tamamen yoksun değildir. Siyasî, hukukî ve ekonomik müeyyideler nisbeten kolaylıkla alınmakla beraber zorlayıcı müeyyidelerin alınması büyük güçlükler doğurmaktadır. Harp, kuvvet kullanılması ve kuvvet tehdidi bugün devletlerin karşılıklı ilişkilerinde müeyyide olmaktan çıkmıştır. İnsan haklarını ihlâl eden bir devlete karşı alınacak müeyyidelerin etkinliği, müeyyidenin türüne bağlıdır. Hukuk kurallarını

ihlâl eden Devlete karşı müeyyide uygulamada en büyük güç dünya kamu oyununun ihlâl eden Devlete karşı tepkisidir. Bugün dünyanın çeşitli ülkelerinde, Bulgaristan'da insan haklarına özellikle azınlık haklarına saygısızca davranışlar, insan kişiliğine, insan haysiyetine karşı en haksız ve iğrenç tecavüzler, açıkça kınanmaktadır. Dünya kamu oyunu, Bulgaristan'a karşı etkili bir şekilde harekete geçirmek, bizim hem insanî görevimiz hem de başarımız olacaktır.

6 — Bulgaristan'daki Türk azınlığı sorunu, bugün Türk dış politikasının bir temel unsuru olmuştur. Türkiye dış ilişkilerinde Türk azınlığı sorununu bütün ağırlığı ile ortaya koymaktadır. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığının medenî ve insanî yaşayışa kavuşması, insan haklarından yararlanması milletçe izlenen bir politika olmuştur. Bütün Türklüğün kalbi, eza ve cefa çeken, baskı ve korku altında yaşayan, Bulgaristan'daki Türkler için çarpmaktadır.

